

**Univerzita Karlova**  
**Filozofická fakulta**  
**Ústav románských studií**  
**Románské literatury**

## **Autoreferát (teze) disertační práce**

Mgr. Klára Trsková

***PŘEKONÁNÍ ZVNITŘNĚNÉHO RASOVÉHO ÚTLAKU:  
ZPŮSOBY REPREZENTACE V AFRICKÉ LUSOFONNÍ PSANÉ  
PRÓZE***

**Overcoming the Internalized Racial Oppression: Modes of  
Representation in African Lusophone Prose**

Vedoucí práce Mgr. Šárka Grauová, Ph.D.

2024

Disertační práce „Překonání zvnitřněného rasového útlaku: Způsoby reprezentace v africké lusofonní psané próze“ nabízí vhled do stavu portugalsky psaných literatur z Angoly, Mosambiku, Guineje-Bissau, Svatého Tomáše a Princova ostrova a Kapverdských ostrovů. Práce má podobu několika výzkumných sond do románové a povídkové tvorby a všechna analyzovaná díla byla původně napsaná v portugálštině s využitím slovní zásoby z afrických jazyků a kreolštin. Ačkoliv by se mohlo zdát, že téma zvnitřněné rasové oprese bylo dostatečně promyšleno a popsáno generací, která zemím vybojovala nezávislost. Jak ukazuje tato práce, reprezentaci zvnitřněného rasového útlaku lze nalézt nejen v dříve publikovaných, ale i v mnohých nedávno vydaných prózách. V práci se nachází analýzy děl v době psaní práce žijících autorů a autorek: Josého Eduarda Agualusy (\*1960), Rafaela Branca (\*1953), Dulce Marii Cardoso (1964), Mii Couta (1955), Onestalda Gonçalvese (\*1954), Pauliny Chiziane (\*1955), Ungulaniho Ba Ka Khosy (\*1957), Lílii Momplé (\*1935), Sérgia Raimunda (\*1992), Josého Luandina Vieiry (\*1935) a Abdulaie Sily (\*1958).

Zaměřila jsem se na texty jmenovaných autorů a autorek jako na konstruovaná umělecká díla. Díky kategoriím syntetických, tematických a mimetických dimenzí a funkcí jsem se mohla hlouběji zaměřit na analýzu fokalizátorů, jejichž prostřednictvím prózy o internalizované opresi promlouvají. Prostřednictvím konceptu nevypravitelného (dále děleného na subnaratabilní, supranaratabilní a antinaratabilní kategorie) jsem v odůvodněných případech mohla promýšlet, o čem a proč prozaická díla nemusela, nemohla či nesměla vyprávět. Při čtení próz a jejich analýze, ale také při vytváření samotného korpusu děl, se opírám o africký feminismus a využívám přístupů postklasické naratologie (především se zapojením feministických, postkoloniálních a dekoloniálních perspektiv). V práci využívám nástroje postklasické naratologie, která navázala na klasickou naratologii s kořeny ve strukturalismu a připojila ke studiu formální analýzy narativních forem další ideová hlediska.

Kladla jsem si otázky vycházející z konstrukce narativů: Jaká je pozice vypravěčského hlasu? Je ukotven v kultuře, která se cítí být nadřazena nad „těmi druhými“, či nikoliv? A dále také, zda se vypravěč či vypravěčka hlásí k myšlence portugalského koloniálního impéria, nebo se postupně vůči koloniální ideologii vymezuje? Kdo promlouvá ke čtenáři a z jaké pozice? Jak vypravěč angažuje recipienta k zaujetí určitého postoje? Kdo příběh vypráví a z jakého úhlu je vnímán fokalizační postavou (z kulturního středu, nebo z periferie)? Cítí se být vyprávějící hlas součástí kultury, která je nadřazena „těm druhým“, nebo nikoliv? Jakými prostředky vypravěč příběh čtenářstvu zprostředkovává? Hlásí se vyprávějící subjekt (či jednotlivé postavy) k myšlence portugalského koloniálního „impéria“? Proměňuje se chápání portugalské přítomnosti v afrických koloniích v průběhu vyprávění (přichází například postava

na to, že uvěřila propagandě a začíná se vůči koloniální ideologii vymezovat)? Vytvářejí postavy spolenectví, aby se vzepřely různým podobám útlaku? Vzdurojí koloniálnímu systému prostřednictvím sabotáže? Pokud podle „koloniálních pravidel“ o zvnitřněném rasovém útlaku promlouvají postavy, do které generace patří (prožily většinu života před nezávislostí, nebo až po ní)? Jaký je gender postavy, která myšlenku zvnitřněného rasového útlaku předává další generaci? Další otázky směřují k tomu, co si literární postava slibuje od toho, že se bude chovat podle koloniálních hierarchií: získá nějakou společenskou či ekonomickou výhodu nebo ochranu při sledování nepsaných pravidel zvnitřněného útlaku? Snaží se postava skrze toto jednání chránit někoho dalšího? Při analýze děl pracuji s vědomím, že se jedná o fikční konstruované světy, nicméně všechna analyzovaná díla v této práci v sobě obsahují rovněž mimetický rozměr a dovolávají se zkušenosti z reálného světa v podobě historické zkušenosti s koloniálním uspořádáním, dekolonizací a válečnými konflikty.

Momenty, ke kterým se autoři a autorky analyzovaných textů při psaní o zvnitřněném rasové oprese nejčastěji obrací, jsou přelom 19. a 20. století, dále období boje za nezávislost v šedesátých a sedmdesátých letech a roky občanských válek. Postavy děl analyzovaných v práci se mnohdy narodily v první polovině 20. století a většinu života tedy prožily kolonialismu navzdory. V rámci nespravedlivě nastavených společenských pravidel jim zvnitřnění útlaku pomohlo přežít, uchránit sebe a své rodiny nucené práce a omezení práv a svobod. Lidé označení jako „indígenas“ měli zákaz volného pohybu a stěhování, vztahovala se na ně povinnost odvádět neplacenou nucenou práci (*xibalo*), byl jim zamezen přístup ke vzdělávání a do některých zaměstnání. V šedesátých a sedmdesátých letech nastává moment, kdy se část z nich snaží poznatky o tom, jak lze fungovat v opresivním systému, předat další generaci. Ta je však již obeznámena s myšlenkami na nezávislost afrických států a pasivní rezistence či snaha o „asimilaci“ do portugalské kultury, která dovolila utlačovaným lidem z dřívějších generací přežít, na ně proto již může působit jako nedostatečná odpověď na útlak, který zažívají. Práce se zaměřuje na reprezentaci nejen zvnitřnění, ale také momentů překonání rasové oprese, kdy se postavám románové a povídkové tvorby nespravedlivou a rasistickou společenskou hierarchii daří rozklíčovat, odmítnout pohled utlačovatele a útlaku se postavit. Často k tomu dochází prostřednictvím nabytí vědomostí, ať již skrze sebevzdělávání nebo absolvováním škol v rámci možností, které režim dovoloval.

Soustředila jsem se také na to, nakolik autoři a autorky do textů psaných v portugalštině zařazují slova z kreolských a afrických jazyků. Zda nechávají jejich porozumění na čtenářstvu, do textu zařazují portugalský překlad či význam vysvětlují v poznámce pod čarou nebo ve slovníku v závěru románu. Mohlo by se zdát, že tato jazyková

otázka, souvisí s reprezentací zvnitřněné oprese velmi vzdáleně, avšak opak je pravdou. Portugalština má ve většině afrických lusofonních států hegemonické postavení, kromě toho, že se jedná o úřední jazyk, mluvit a psát správně portugalštiny je také do jisté míry stále symbolem úspěchu a vzdělanosti. Zmiňuji však příklady z kapverdské literatury, kde již před několika desetiletími začala vznikat literární díla psaná pouze v kapverdštině.

Rasismus má tendenci tvářit se jako „přirozený“ stav věcí a jeho mycelium prorůstá do všech sfér života. Na povrch vystupují pouze jeho zcela nepřehlédnutelné projevy (když dehumanizace jeho obětí přesáhne hranici únosnosti). V případě afrických lusofonních států vidím momenty překročení této pomyslné hranice v masakrech původních obyvatel koloniální správou (v mosambickém městě Mueda či v přístavu Pidjiguti v Guineji-Bissau). Zavraždění většího počtu lidí během masakrů vedlo k silnější mobilizaci odporu proti koloniální správě, ačkoliv mu mohlo předcházet nesčetně projevů každodenního rasismu a ústrků.

Překonání či odstranění internalizovaného rasového útlaku by za žádných okolností nemělo být odsunuto do sféry „individuálního problému“. Stejně jako v případě rasismu se vždy musí jednat o řešení na úrovni celé společnosti. Domnívám se, že jednou z cest, která k tomu může napomoci, je mít volný přístup ke kulturní produkci afrických lusofonních tvůrkyň a tvůrců (v případě literatury například prostřednictvím bezplatně dostupných děl). Jedním z limitů výzkumu je to, že jsem se věnovala pouze psané literatuře. V budoucnu by proto bylo možné na tuto práci navázat a zkoumat, zda se reprezentace zvnitřněného rasového útlaku objevuje také v orálních literaturách, či nikoliv.

## Soupis použité literatury a dalších zdrojů

### Literární prameny

AGUALUSA, José Eduardo. *Nação crioula: A correspondência secreta de Fradique Mendes*. Lisboa: Dom Quixote, 2006.

BRAGANÇA, Albertino. *Rosa do Riboque e outros contos*. Alfragide: Caminho, 1997.

BRANCO, Rafael. *Lévélengué – As gravanas de Gabriela*. Autor, 2006.

CARDOSO, Dulce Maria. *O retorno*. Lisboa: Tinta-da-china, 2012.

COUTO, Mia. *Vinte e zinco*. Lisboa: Caminho, 1999.

COUTO, Mia. *Mulheres de cinza*. Alfragide: Caminho, 2015.

SANTO, Alda Espírito. *É nosso o solo sagrado da terra: Poesia de protesto e luta*. Lisboa: Ulmeiro, 1978.

GONÇALVES, Onestaldo. *O sonho de Ícaro*. Lisboa: Imprensa Nacional, 2019.

CHIZIANE, Paulina. *Ventos do apocalipse*. Lisboa: Caminho, 2021.

KHOSA, Ungulani Ba Ka. *Ualalapi*. Maputo – Porto: Alcance, 2022.

KHOSA, Ungulani Ba Ka. *Os sobreviventes da noite*. Maputo: Cavalo do mar, 2021.

LIMA, Conceição. *O útero da casa*. Lisboa: Caminho, 2004.

MOMPLÉ, Lília. *Neighbours: The Story of a Murder*. Harlow: Heinemann, 2001.

MOMPLÉ, Lília. *Neighbours*. Autorka, 2008.

PEPETELA. *Yaka*. Lisboa: Dom Quixote, 2018.

PEPETELA. *Mayombe*. Lisboa: Dom Quixote, 2013.

RAIMUNDO, Sérgio. *A ilha dos mulatos*. Lisboa: Imprensa Nacional – Casa da Moeda, 2020.

TRONI, Alfredo. *Nga Mutúri*. Lisboa: Edições 70, 1991.

SILA, Abdulai. *A última tragédia*, Bissau: Ku Si Mon, 2019.

VIEIRA, José Luandino. *Luuanda*. Lisboa: Edições 70, 1997.

VIEIRA, José Luandino. *Kdysi v Angole*. Praha, Odeon, 1980.

## **Filmografie**

*Kmêdeus* [česky Snědsemboha] [film]. Režie Nuno MIRANDA. Kapverdy: Kriolscope, 2020.

*Mionga ki ôbo: Mar e selva* [česky Mionga ki ôbo: Moře a prales] [film]. Režie Ângelo Torres. Svatý Tomáš a Princův ostrov: LX Filmes, 2005.

*Xala* [film]. Režie Ousmane SEMBÈNE. Senegal: Filmi Domireve SNC, 1975.

*Udju azul di Yonta* [česky Yontiny modré oči] [film]. Režie Flora GOMES. Guinea-Bissau, Portugalsko, Francie: Vermedia, Arco-Íris, Euro Creation Production, RTP, 1992.

## **Archivy**

Archiv bezpečnostních složek

– fond Hlavní správa rozvědky SNB – svazky (I. S – svazky), MTH 21888 I. S k reg. č. 43197 I. S (arch. č. AS 14112 I. S), Korespondence k rozvodovému řízení A. M. de Sá Monteiro

## Periodika

*Světová literatura*

*Dokrevue*

## Použitá literatura

ALMEIDA, José Carlos Pina a CORKILL, David. „On Being Portuguese: Luso-Tropicalism, Migrations and the Politics of Citizenship“. In GUTIÉRREZ, Encarnación Rodríguez a SHIRLEY, Anne Tate (eds.). *Creolizing Europe: Legacies and Transformations*. Liverpool: Liverpool University Press, 2015.

AUGEL, Moema Parente. *A nova literatura da Guiné-Bissau*. Bissau: INEP, 1998.

ARENAS, Fernando. *Lusophone Africa: Beyond Independence*. Minneapolis, London: University of Minnesota Press, 2011.

BARROS, Vítor. „As ‚sombas‘ da *Claridade*: entre o discurso de integração regional e a retórica nacionalista“. In TORGAL, Luís Reis; PIMENTA, Fernando Tavares a SOUSA, Julião Soares (eds.). *Comunidades imaginadas: Nação e nacionalismos em África*. Coimbra: Imprensa da Universidade de Coimbra, 2008.

BECK, Curt F. „Czechoslovakia’s Penetration of Africa, 1955–1962“. *World Politics*. 1963, roč. 15, č. 3.

BERNARDINO-COSTA, Joaze; MALDONADO-TORRES, Nelson a GROSGOUEL, Ramón. *Decolonialidade e pensamento afrodiaspórico*. Belo Horizonte, São Paulo, Rio de Janeiro: Autêntica, 2018.

BHABHA, Homi K. *The Location of Culture*. London – New York: Routledge, 1994.

BINKOVÁ, Simona. *Portugalsko*. Praha: Libri, 2004.

BIRMINGHAM, David. *Breve história da Angola moderna [séc. XIX–XXI]*. Lisboa: Guerra e Paz, 2017.

BRIDGLAND, Fred. *Jonas Savimbi: Uma chave para a África*. Lisboa: p&r, 1988.

BRINKMAN, Inge. „Angola: MPLA, FNLA, UNITA, and the War of Liberation, 1961–1974“. In SHILLINGTON, Kevin (ed.). *Encyclopedia of African History*. New York: Fitzroy Dearborn, 1. svazek, 2005.

BUDIL, Ivo T. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Praha: Triton, 2003.

BURNESS, Donald. *Ossobó: Ensaio sobre a literatura de São Tomé e Príncipe*. Lagos: Câmara Municipal de Lagos, 2007.

CABRAL, Amílcar. *A cultura nacional*. Bissau: Departamento de Informação, Propaganda e Cultura do C. C. do PAIGC, 1984.

CABRAL, Amílcar. *Análise de alguns tipos de resistência*. Bolama: Imprensa Nacional, 1979.

CABRAL, Amílcar. *Resistance and Decolonization*. London – New York: Rowman & Littlefield, 2016.

CAMPOS, Ângela. *An Oral History of the Portuguese Colonial War*. Brighton: Palgrave Macmillan, 2017.

CLARENCE-SMITH, William Gervase. „The Hidden Costs of Labour on the Cocoa Plantations of São Tomé and Príncipe, 1875–1914“. *Portuguese Studies*. 1990, roč. 6.

COATES, Ta-Nehisi. *Between the World and Me*. Spiegel & Grau, 2015.

COMAROFF, John L. a COMAROFF, Jean. *Of Revelation and Revolution: The Dialectics of Modernity on a South African Frontier*. Chicago – London: The University of Chicago Press, 1991.



CORREIA E SILVA, António Leão. „Dinâmicas de decomposição e recomposição de espaços e sociedades“. In SANTOS, Maria Emília Madeira (ed.). *História geral de Cabo Verde*. Lisboa – Praia: Instituto de Investigação Científica Tropical, Instituto Nacional de Investigação, Promoção e Património Culturais de Cabo Verde, 3. svazek.

COUTINHO, Ângela Sofia Benoliel. „Os sócios cabo-verdianos e guineenses da Casa dos Estudantes do Império: socialização e trajetórias políticas“. In CASTELO, Cláudia a JERÓNIMO, Miguel Bandeira (eds.). *Casa dos estudantes do império: Dinâmicas coloniais, conexões transnacionais*. Lisboa: Edições 70, 2017.

CUNA, Aurélio. „O papel da imprensa na formação do cânone literário moçambicano“. In LEITE, Ana Mafalda; LAISSE, Sara Jona a PINHEIRO, Vanessa Rimbau (eds.). *Seis reflexões em torno do cânone literário moçambicano*. Porto, Maputo: Alcance Editores, 2019.

DAVIDSON, Basil. *No Fist Is Big Enough to Hide the Sky: The Liberation of Guinea-Bissau and Cape Verde, 1963–74*. London: Zed Books, 2017.

DELEUZE, Gilles a GUATTARI, Félix. *Tisíc plošin*. Přeložila Marie Caruccio Caporale. Praha: Herrmann & synové, 2010.

DESCH-OBI, T. J. „Cape Verde“. In ZELEZA, Paul TIYAMBE a EYOH, Dickson (eds.). *Encyclopedia of Twentieth-Century African History*. London: Routledge, 2003.

ENDERS, Armelle. *História da África lusófona*. Mem Martins: Editorial Inquérito, 1997.

EYZAGUIRRE, Pablo B. „The Independence of São Tomé e Príncipe and Agrarian Reform“. *The Journal of Modern African Studies*. 1989, roč. 27, č. 4.

EZE, Emmanuel Chukwudi. *On Reason: Rationality in a World of Cultural Conflict and Racism*. Durham – London: Duke University Press, 2008.

FANON, Frantz. *Černá kůže, bílé masky*. Praha: tranzit, 2011.

FERREIRA, Eduardo de Sousa. *O fim de uma era: O colonialismo português em África*. Lisboa: Livraria Sá da Costa Editora, 1974.

FERREIRA, Manuel. *Literaturas africanas de expressão portuguesa – I. Venda Nova – Amadora: Instituto de Cultura Portuguesa, 1977.*

FREIRE, Paulo. *Pedagogy of the Oppressed*. New York: Bloomsbury, 2000.

FREIRE, Paulo. *Pedagogika utlačovaných*. Přeložila Eva Batličková. Praha: Neklid, 2022.

GEORGE, Edward. *The Cuban Intervention in Angola, 1965–1991: From Che Guevara to Cuito Cuanavale*. London – New York: Frank Cass, 2005.

GIBBA, Bakary. „Guinea-Bissau“. In ZELEZA, Paul TIYAMBE a EYOH, Dickson (eds.). *Encyclopedia of Twentieth-Century African History*. London: Routledge, 2003.

GILROY Paul a GILMORE, Ruth Wilson (eds.). *Selected Writings on Race and Difference / Stuart Hall*. Durham – London: Duke University Press, 2021.

GRAUOVÁ, Šárka. „Klatý básník Cruz e Sousa“. In GRAUOVÁ, Šárka (ed.). *Literární paměť a kulturní identita: Osm studií pro Annu Houskovou*. Praha: Torst, 2008.

HALL, Stuart (ed.). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications Ltd, 1997.

HARGREAVES, John D. *Decolonization in Africa*. London – New York: Longman, 1988.

HAVIK, Philip J. „Estradas sem fim: o trabalho forçado e a política indígena na Guiné (1915–1945)“. In CAMPOS, Adriana Pereira; KEESE, Alexander a BERNARD, Ano Boa (eds.). *Trabalho forçado africano: Experiências coloniais comparadas*. Porto: Campo das letras, 2006.

HATZKY, Christine. *Cubans in Angola: South-South Cooperation and Transfer of Knowledge, 1976–1991*. Madison: The University of Wisconsin Press, 2015.

HIRSCH, Marianne. *The Generation of Postmemory: Writing and Visual Culture After the Holocaust*. New York: Columbia University Press, 2012.

HOOKS, bell. *Rock My Soul: Black People and Self-Esteem*. New York: Washington Square Press Trade pbk, 2004.

HOUSKOVÁ, Anna (ed.). *Druhý břeh západu: Výbor iberoamerických esejů*. Praha: Mladá fronta, 2004.

CHABAL, Patrick. *A History of Postcolonial Lusophone Africa*. London: Hurst & Company, 2002.

JONES, Camara Phyllis. „Confronting Institutionalized Racism“. *Phylon*. 2002, roč. 50, č. 1/2.

KILOMBA, Grada. *Plantation Memories*. Münster: Unrast-Verlag, 2008.

KOVALOVÁ, Karla (ed.). *Černošská feministická literární kritika*. Praha, SLON, 2014.

KUBÍČEK, Tomáš; HRABAL, Jiří a BÍLEK, Petr A. *Naratologie: Strukturální analýza vyprávění*. Staré Město pod Landštejnem: Dauphin, 2013.

KYLOUŠEK, Petr (ed.). *Textxet: Studies in Comparative Literature. Centers and Peripheries in Romance Language Literatures in the Americas and Africa*. Leiden – Boston: Brill, 2024.

LARANJEIRA, Pires. *Literaturas africanas de expressão portuguesa*. Lisboa: Universidade Aberta, 1995.

LARANJEIRA, Pires. *Ensaio afro-literários*. Coimbra: Novo Imbondeiro, 2001.

LEITE, Ana Mafalda. *Literaturas africanas e formulações pós-coloniais*. Lisboa: Edições Colibri, 2003.

LENTIN, Alana. *Why Race Still Matters*. Cambridge: Polity Press, 2020.

LÉVI-STRAUSS, Claude. *Raça e história*. Lisboa: Presença, 1989.

LIMA, Bruno Rodriguez de (ed.). *Liberdade (1880–1882): Obras completas de Luiz Gama*. São Paulo: Hedra, 2021 (e-book).

LOVEJOY, Paul E. *Transformations in Slavery: A History of Slavery in Africa*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

LUGONES, María. *Peregrinajes: Teorizar una coalición contra múltiples opresiones*. Buenos Aires: Ediciones del signo, 2021.

MARK, Peter. „The Evolution of ‚Portuguese‘ Identity: Luso-Africans on the Upper Guinea Coast from the Sixteenth to the Early Nineteenth Century“. *The Journal of African History*. 1999, roč. 40, č. 2.

MARCUM, John. *The Angolan Revolution: The Anatomy of an Explosion (1950–1962)*. Cambridge, Massachusetts, London: The M.I.T. Press, 1969.

MARTINS, Helder. *Casa dos estudantes do império: Subsídios para a história do período mais decisivo da CEI (1953–1961)*. Alfragide: Caminho, 2017.

MASSEY, Simon. „Guinea-Bissau: Independence to the Present“. In SHILLINGTON, Kevin (ed.). *Encyclopedia of African History*. New York: Fitzroy Dearborn, 1. svazek, 2005.

MATA, Inocência. „A crítica literária africana e a teoria pós-colonial: Um modismo ou uma exigência?“. *O marrare*. 2008, č. 8. Online. Dostupné z: <https://www.omarrare.uerj.br/numero8/inocencia.htm>. [cit. 2024-06-25].

MATA, Inocência. *Polifonias insulares: Cultura e literatura de São Tomé e Príncipe*. Lisboa: Edições Colibri, 2010.

MATA, Inocência. *Diálogo com as ilhas: Sobre cultura e literatura de São Tomé e Príncipe*. Lisboa: Edições Colibri, 1998.

MATA, Inocência a PADILHA, Laura Cavalcante (eds.). *A mulher em África: Vozes de uma margem sempre presente*. Lisboa: Edições Colibri, 2008.

MATUSSE, Gilberto. „A representação literária da identidade na literatura moçambicana: Craveirinha“. *SCRIPTA*. 1997, roč. 1, č. 1.

MECHAT, Samia el. „Sur les ‚Principes de colonisation‘ d’Arthur Girault (1895)“. *Revue Historique*. 2011, č. 657.

MEMMI, Albert. *Racism*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2000.

MENDY, Peter Karibe. LOBBAN JR., Richard A. *Historical Dictionary of the Republic of Guinea-Bissau*. Lanham – Toronto – Plymouth: The Scarecrow Press, 2013.

MICHALOVIČ, Peter. *Znaky, obrazy a stíny slov*. Praha: Akademie múzických umění, 2009.

MILAGRES, Agostinho Silva. *Dicionário de kimbundu*. 2020. Online. Dostupné z: [https://www.academia.edu/43089182/Dicion%C3%A1rio\\_de\\_Kimbundu](https://www.academia.edu/43089182/Dicion%C3%A1rio_de_Kimbundu) [cit. 2024-03-04].

MINDOSO, André Victorino. „A política da assimilação e sua ambivalência: A experiência moçambicana“. *Caderno CRH*. 2021, roč. 34.

MONTEIRO, Ivone de Fátima Brito. *A cidadania e o indigenato: Uma confrontação sociopolítica e cultural no Cabo Verde colónia (1820–1960)*. Coimbra, 2017. Diplomová práce. Universidade de Coimbra, Faculdade de Letras. Dostupné z: <https://hdl.handle.net/10316/37481>

MONTEIRO, Eurídice Furtado. „Crioulidade, colonialidade e género: As representações de Cabo Verde“. *Estudos Feministas*. 2016, roč. 24, č. 3.

MORENO, Helena Wakim. „Notas sobre o embate racial na imprensa de Luanda (1893–1901)“. In *Anais do XXVI Simpósio Nacional de História*. São Paulo: ANPUH, 2011.

NDLOVU-GATSHENI, Sabelo J. *Empire, Global Coloniality and African Subjectivity*. New York – Oxford: Berghahn Books, 2013.

NETO, Maria da Conceição. „De Escravos a ‚Serviçais‘, de ‚Serviçais‘ a ‚Contratados‘: Omissões, percepções e equívocos na história do trabalho africano na Angola colonial“. In LARA, Sílvia Hunold; REGINALDO, Lucilene a CURTO, José C. (eds.). *Cadernos de estudos africanos*. Lisboa: Centro de Estudos Internacionais do Instituto Universitário de Lisboa (ISCTE-IUL), 2017, č. 33.

NETO, Maria da Conceição. „Maria do Huambo: Uma vida de ‚indígena‘. Colonização, estatuto jurídico e discriminação racial em Angola (1926–1961)“. *África*. 2015, č. 35.

NETO, Sérgio. „Representações imperiais n’O Mundo Português“. In TORGAL, Luís Reis a PAULO, Heloisa (eds.). *Estados autoritários e totalitários e suas representações*. Coimbra: Imprensa da Universidade de Coimbra, 2008.

NEWITT, Malyn. *A History of Mozambique*. London: Hurst & Company, 1995.

NEWITT, Malyn. *A Short History of Mozambique*. London: C. Hurst and Co. 2017.

NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky: Polemika*. Přeložila Věra Koubová. Praha: Oikoymenth, 2019.

NOA, Francisco. *Império, mito e miopia: Moçambique como invenção literária*. Lisboa: Caminho, 2002.

NOA, Francisco. *Uns e outros na literatura moçambicana*. São Paulo: Kapulana, 2018.

O’LAUGHLIN, Bridget. „Class and the Customary: The Ambiguous Legacy of the ‚Indigenato‘ in Mozambique“. *African Affairs*. 2000, roč. 99, č. 394.

OLIVEIRA, Mário António Fernandes de. „Memória de Luanda (1949–1953): ‚Vamos descobrir Angola!‘“. *Luso-Brazilian Review*. 1981, roč. 18, č. 2.

ORTOVÁ, Jarmila a KLÍMA, Vladimír. *Literatury zemí subsaharské Afriky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1969.

PENA, Alberto Rodríguez. „Tudo pela nação, nada contra a nação‘: Salazar, la creación del secretariado de propaganda nacional y la censura“. *HISPANIA*. 2012, roč. 72, č. 240.

PEREIRA, Amauri Mendes. „Teoria social e questão racial no Brasil“. *Afro-Hispanic Review*. 2011, roč. 30, č. 1.

PENVENNE, Jeanne. „Challenging Assimilation: ‚We are all Portuguese!‘“. In VAIL, Leroy. *The Creation of Tribalism in Southern Africa*. London: University of California Press, 1989.

PHELAN, James. *Reading People, Reading Plots: Character, Progression, and the Interpretation of Narrative*. Chicago – London: The University of Chicago Press, 1989.

PRINCE, Gerald. „The Disnarrated“. *Style*. 1988, roč. 22, č. 1.

PRINCE, Gerald. „On a Postcolonial Narratology“. In PHELAN, James a RABINOWITZ, Peter J. (eds.). *A Companion to Narrative Theory*. Malden – Oxford – Victoria: Blackwell Publishing, 2005.

PYKE, Karen D. „What Is Internalized Racial Oppression and Why Don't We Study It? Acknowledging Racism's Hidden Injuries“. *Sociological Perspectives*. 2010, roč. 53, č. 4.

PRADO, Maria Felisa Rodríguez. „‚Certeza‘ cabo-verdiana: quais as certezas? O movimento literário em meados do século XX“. *Latitudes: Cahiers lusophones*. 2004, č. 20.

PULEC, Martin. „Československá pomoc Guineji a Portugalské Guineji ve vojensko-bezpečnostní oblasti“. *Securitas Imperii 9: Sborník k problematice zahraničních vztahů čs. komunistického režimu*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002.

REYNOLDS, Edward. „Portugal: Exploration and Trade in the Fifteenth Century“. In SHILLINGTON, Kevin (ed.). *Encyclopedia of African History*. New York: Fitzroy Dearborn, 3. svazek, 2005.

RIMMON-KENAN, Shlomith. *A Glance Beyond Doubt: Narration, Representation, Subjectivity*. Columbus: Ohio State University Press, 1996.

RIBEIRO, Margarida Calafate a SEMEDO, Odete Costa. *Literaturas da Guiné-Bissau: Cantando os escritos da história* (eds.). Porto: Afrontamento, 2011.

RIVERA, Silvia Cusicanqui. *Ch'ixinakax utxiwa: Una reflexión sobre prácticas y discursos descolonizadores*. Buenos Aires: Tinta Limón, 2010.

SAID, Edward W. Reprezentování kolonizovaných: mluvčí antropologie. In HAVRÁNEK, Vít (ed.). *Postkoloniální myšlení II*. Praha: tranzit, 2011.

SANTOS, Maria Emília Madeira a SOARES, Maria João. „Igreja, missionação e sociedade“. In SANTOS, Maria Emília Madeira (ed.). *História geral de Cabo Verde*. Lisboa – Praia: Instituto de Investigação Científica Tropical, Instituto Nacional de Investigação, Promoção e Património Culturais de Cabo Verde, 2. svazek, 2001.

SANTOS, Mário Beja. *História(s) da Guiné-Bissau: Da luta de libertação aos nossos dias*. Vila Nova Famalicão: Edições Húmus, 2016.

SAUCIER, Paul Khalil. „Cape Verde, History of“. In SHILLINGTON, Kevin (ed.). *Encyclopedia of African History*. New York: Fitzroy Dearborn, 1. svazek, 2005.

SEIBERT, Gerhard. *Comrades, Clients and Cousins*. Leiden – Boston: Brill, 2006.

SEIBERT, Gerhard. „São Tomé and Príncipe, 1800 to the Present“. In SHILLINGTON, Kevin (ed.). *Encyclopedia of African History*. New York: Fitzroy Dearborn, 2005, 3. svazek.

SALGADO, Maria Teresa. „Neighbours. De violências, mulheres, mudanças... e homens.“ In MATA, Inocência a PADILHA, Laura Cavalcante (eds.). *A mulher em África: Vozes de uma margem sempre presente*. Lisboa: Edições Colibri, 2008, s. 284.



SOARES, Baltazar Neves. *O seminário-liceu de S. Nicolau: Contributo para a história do ensino em Cabo Verde*. Porto: Centro de Estudos Africanos da Universidade do Porto, 2008 (e-book).

SOUTO, Amélia Neves de. *Caetano e o ocaso do „Império“: Administração e guerra colonial em Moçambique durante o marcelismo (1968–1974)*. Porto: Edições Afrontamento, 2007.

SOUZA, Ubiratã. *Entre palavras e armas: Literatura e guerra civil em Moçambique*. São Bernardo do Campo: Editora UFABC, 2017.

STEELE, Murray. „Angola: New Colonial Period: White Immigration, Mestiços, Assimilated Africans“. In SHILLINGTON, Kevin (ed.). *Encyclopedia of African History*. New York: Fitzroy Dearborn, 1. svazek, 2005.

STEGAGNO PICCHIOVÁ, Luciana. *Dějiny brazilské literatury*. Praha: Torst, 2007.

ŠPÁNKOVÁ, Silvie. *Literaturas africanas de língua portuguesa I: Antologia de textos literários*. Brno: Masarykova univerzita, 2014.

ŠPÁNKOVÁ, Silvie. *Literaturas africanas de língua portuguesa II: Antologia de textos literários*. Brno: Masarykova univerzita, 2014.

ŠPÁNKOVÁ, Silvie. „Angola a Mosambik“. In KYLOUŠEK, Petr a kol. *Globalizace v literatuře: Centra a periferie v románských literaturách Amerik a Afriky*. Brno: Masarykova univerzita, Host, 2023.

TAMALE, Sylvia. *Decolonization and Afro-Feminism*. Wakefield: Daraja Press, 2020.

THIONG’O, Ngũgĩ Wa. *Decolonising the Mind: The Politics of Language in African Literature*. Oxford: James Currey, Nairobi: EAEP, Portsmouth: Heinemann, 2005.

THIONG’O, Ngũgĩ Wa. „Jazyk africké literatury“. In HAVRÁNEK, Vít (ed.). *Postkoloniální myšlení II*. Praha: tranzit, 2011.

TURE, Kwame a HAMILTON, Charles V. *Black Power: The Politics of Liberation in America*. New York: Vintage Books, 1992.

VIGH, Henrik. *Navigating Terrains of War: Youth and Soldiering in Guinea-Bissau*. New York – Oxford: Berghahn Books, 2006.

WALLER, Thomas. „Recreating Resistance: Translating José Luandino Vieira’s Luanda“. *Xanthos: A Journal of Foreign Literatures and Languages*. 2019, č. 1.

WARHOL, Robyn R. „Neonarrative; or, How to Render the Unnarratable in Realist Fiction and Contemporary Film“. In PHELAN, James a RABINOWITZ, Peter J. (eds.). *A Companion to Narrative Theory*. Malden – Oxford – Victoria: Blackwell Publishing, 2005.

WILLIAMS, Claire. „The Cultural Production of Lusophone Africa“. *Hispania*. 2020, roč. 103, č. 4.

YOUNG, James. „Representation in Literature“. *Literature & Aesthetics*. 1999, roč. 9.

*Guinea-Bissau: Toward Final Victory! Selected Speeches and Documents from PAIGC (Partido Africano da Independência da Guiné e Cabo Verde)*. Richmond: LSM Press, 1974.

## Publikační, akademická a pedagogická činnost

### Překlady:

TRSKOVÁ, Klára. „Příběhy a příhody, které znám z vyprávění“. *PLAV: měsíčník pro světovou literaturu*. Překlad. 2020, č. 9, s. 33–38.

TRSKOVÁ, Klára a STRNADOVÁ, Karolína. „Maria do Cebreiro a Lara Dopazo Ruibal“. *PLAV: měsíčník pro světovou literaturu*. Překlad. 2021, č. 10, s. 38–42.

TRSKOVÁ, Klára. „Zosobněné štěstí“. *PLAV: měsíčník pro světovou literaturu*. Překlad. 2023, č. 3, s. 24–27.

### Účast na konferencích a panelech:

TRSKOVÁ, Klára. „The policy of proletarian internationalism in Mozambique and Czechoslovakia and its consequences for current archival practices in both countries“. Konferenční příspěvek. EYE International Film Conference. Amsterdam, 2022.

TRSKOVÁ, Klára a VÁLOVÁ, Karolina. „Být ženou a psát o portugalské dekolonizaci“. Konferenční příspěvek. Genderové perspektivy v humanitních vědách, FF UK. Online. 2022.

TRSKOVÁ, Klára. „A política do internacionalismo proletário no cinema moçambicano e na literatura escrita moçambicana“. Konferenční příspěvek. XX. International Meeting of Romanists, Univerzita Palackého v Olomouci. Olomouc, 2022.

TRSKOVÁ, Klára. „Internalized oppression and Brazilian, Angolan, Guinea-Bissauan, and Mozambican written literatures“. Konferenční příspěvek. LASA Conference. Accra, 2023.

TRSKOVÁ, Klára. Debatní panel po uvedení filmu *Divy veletoku Amazonky* v São Paulu. Online. Cinemateca Brasileira. São Paulo, 2023.

TRSKOVÁ, Klára. „Preserving the Past, Shaping the Future: Decolonial Perspectives on Czechoslovakia’s Film Collaborations and the Challenges of Contemporary Film Archives“.

Konferenční příspěvek. Radical Film Network Conference, Universidad autónoma de Madrid. Madrid, 2024.

### **Výuka předmětů:**

Afro-Lusophone Literatures and Cinemas (APGV00113), LS 2022/2023, FF UK

Objektivem Globálního Jihu (ACAFR0009), LS 2022/2023, FF UK

Portugalský překladový seminář literární II (APG100168), LS 2022/2023, FF UK

Rozhovor jako pramen i PR (AFV0000293, společně se Sylvou Polákovou), LS 2022/2023, FF UK

### **Články:**

TRSKOVÁ, Klára. „Aqualusa, José Eduardo: Obecná teorie zapomínání“. Online. Recenze. *iLiteratura*. 2021. Dostupné z <https://www.iliteratura.cz/clanek/45049-agualusa-jose-eduardo-obecna-teorie-zapominani>

TRSKOVÁ, Klára a HAVAS, David. „Kinematografie se vždy bude zastávat slabých – Rozhovor s Pedrem Costou“. *Film a doba*. 2021, č. 4.

TRSKOVÁ, Klára. „Kreolské filmy Pedra Costy v kině Ponrepo“. Online. *Filmový přehled*. 2021. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/kreolske-filmy-pedra-costy-v-kine-ponrepo>

TRSKOVÁ, Klára. „Československé filmy v Mosambiku“. Online. *Filmový přehled*. 2022. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/ceskoslovenske-filmy-v-mosambiku>

TRSKOVÁ, Klára; STRNADOVÁ, Karolína a BÁRTKOVÁ, Kateřina. „Poezie na konci světa“. *PLAV: měsíčník pro světovou literaturu*. 2021, č. 10, s. 8–11.

TRSKOVÁ, Klára. „Postpaměť v Návštěvách doktora Valdeze“. *PLAV: měsíčník pro světovou literaturu*. 2022, č. 7, s. 2.

TRSKOVÁ, Klára. Válová, Karolina et al. (2021), 100 František / Jorge Listopad, Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 129 p. Recenze. *Romanica Olomucensia*. 2022, roč. 34, s. 367–370.

TRSKOVÁ, Klára a VÁLOVÁ, Karolina. „Děti Virgínie Quaresmy (Letité boje LGBTQ+ komunity v Portugalsku)“. *A2*. 2023, roč. 19, č. 24, s. 26–27.

TRSKOVÁ, Klára. „Mezi hvězdným nebem a aktivismem: Sarah Maldororová“. Online. *Filmový přehled*. 2023. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/mezi-hvezdnym-nebem-a-aktivismem-sarah-maldororova>

TRSKOVÁ, Klára. „Mezi hvězdným nebem a aktivismem: Léa Garciová“. Online. *Filmový přehled*. 2023. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/mezi-hvezdnym-nebem-a-aktivismem-lea-garciova>

TRSKOVÁ, Klára. „Kaučuk, Manaus a převratný nález pohřešovaného brazilského filmu“. Online. *Filmový přehled*. 2023. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/kaucuk-manaus-a-prevratny-nalez-pohresovaneho-brazilskeho-filmu>

TRSKOVÁ, Klára. „Sana Na N'hada. ‚Chci, aby se o boji za nezávislost dozvěděla mladší generace‘“. Online. *Dokrevue*. 2024. Dostupné z: <https://www.dokrevue.cz/clanky/sana-na-n-hada-chci-aby-se-o-boji-za-nezavislost-do-zvedela-mladsi-generace>

### **Přednášky:**

TRSKOVÁ, Klára. „Radikální fazolové filmy“. Přednáška o afrobrazilské kinematografii. Online. 2021.

TRSKOVÁ, Klára. „A linguagem cinematográfica nas obras dos realizadores de cinema novo checo Věra Chytilová e Jaromil Jireš“. Přednáška. Universidade Eduardo Mondlane, Maputo, Mosambik, 2022.

TRSKOVÁ, Klára. „Mosambická kinematografie a filmová syntax“. Přednáška. FF UK, 2022.

TRSKOVÁ, Klára. „Úvod do mosambické kinematografie: Počátky mosambického filmového průmyslu a vztahy s Československem“. Přednáška. FF UK, Šporkův palác místnost 205, 2022.

TRSKOVÁ, Klára a VÁLOVÁ, Karolina. „Intersekcce – Virgínia Quaresma aneb LGBTQ+ v Portugalsku“. Přednáška. FF UK, 2023.

TRSKOVÁ, Klára. „África lusófona: Filme e vida“. Přednáška. Portugalské centrum, 2023.

TRSKOVÁ, Klára. „Lusofonní Afrika: Film, literatura a umění“. Přednáška. Portugalské centrum, 2024.

TRSKOVÁ, Klára. „Film: Queercoding nebo queer bating?“. Přednáška. FF UK, 2024.